

יחסי מלך ונביא

*הצעה זו נוגעת בנושא הרוחב - מלך ונביא, והיא בוחנת את הנושא בהקשר ליחסי אליהו ואחאב. אליהו עומד בפני מציאות מאתגרת. הוא נלחם בעבודה הזרה הקיימת בממלכת ישראל בעוד אחאב מלך של ישראל תומך בה ואף הופך אותה לחלק מהפולחן הרשמי של הממלכה. מלחמתו של אליהו בעבודה זרה הופכת אם כן למלחמה במלך. המציאות הזו מעוררת אותנו לחשוב על תפקידו של הנביא באופן כללי. איזה מקום יש לו בהנהגה של העם ביחס למלך? איזה קשר צריך להיות לנביא עם המלך? לפניכם שתי הצעות שבעזרתן תוכלו ללמוד על יחסי מלך ונביא כרקע ליחידת אליהו ואחאב. המשימות לתלמידים מצורפות בקבצים נפרדים.

הצעה 1:

נביא דוגמאות של מלכים ונביאים שפעלו באותה תקופה:

- שמואל ושאול (שמואל א', ט'-ט"ו)
- שמואל ודוד (שמואל א', ט"ז-כ"ח)
- נתן ודוד (שמואל ב', ז', י"ב. מלכים א', א')
- אחיה השילוני - ירבעם ורחבעם (מלכים א', א'-י"ד)
- אליהו ואחאב (מלכים א', י"ז-י"ח, כ"א)
- אלישע ואחאב, יהוא ויואש (מלכים ב', ג', ט', י"ג)
- ישעיהו וחזקיהו (מלכים ב', י"ט-כ')
- ירמיהו וצדקיהו (מלכים ב' כ"ד-כ"ה. ירמיהו, כ"א, ל"ז-ל"ט)

נשאל:

- האם אתם מכירים את הנביאים או את המלכים?
 - האם ידוע לכם משהו על מערכת היחסים ביניהם?
- גם אם לא נעמיק ונכיר את הדמויות והסיפורים השונים, יש חשיבות בהצגת התמונה הרחבה. נדגיש את הנוהג המקובל באותם ימים לפיו מלך היה מלווה על ידי נביא. בעקבות כך נגדיר עם התלמידים את התפקידים של המלך ושל הנביא ואת היחסים ביניהם.

בהתאם לבחירה של המורה, התלמידים יעיינו במקורות או בחלקם וימלאו את הטבלה:

מקור 1	מקור 2	מקור 3 (בהתאם לבחירת המורה)
שם המלך		
אירוע (או יותר) שבו המלך פגש את הנביא		
שם הנביא		
דברי הנביא למלך		
האם המפגש בין המלך והנביא קשור לעניין אישי של המלך או לעניין ציבורי? הסבירו		
מה מאפיין את היחסים ביניהם?		

הצעה 2:

נביא בפני התלמידים פסוקים המדגימים קשרים בין מלך ונביא.

אם יש זמן, אפשר לבקש מהתלמידים לפתוח את התנ"ך ולהשלים את השאלה - מי אמר למי?

אם לא, אפשר לעשות זאת בעל פה בכיתה.

אפשר להביא לכיתה רק מספר דוגמאות מתוך הפסוקים המובאים כאן.

נבקש להגיד מהו אופי היחסים המשתמע מכל אחד מהפסוקים:

"וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵל שְׂאוּל אֹתִי שְׁלַח ה' לְמַשְׁחָךְ לְמֶלֶךְ עַל עַמּוֹ עַל יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שָׁמַע לְקוֹל דְּבָרֵי ה'" (שמואל א', ט"ו, א').

מי אמר למי?

שמואל הנביא לשאול המלך.

הקשר בין הנביא למלך:

תוכחה והבהרת סמכותו של הנביא: שמואל הזכיר לשאול שהוא כפוף להנחיות האל, גם בהיותו מלך.

שמואל ציפה משאול לציית להוראות במלואן, וכאשר שאול נכשל בכך, שמואל נזף בו בחריפות ואף ניתק את קשריו עמו.

"מָה קוֹל הַצֵּאן הַזֶּה בְּאָזְנוֹ וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אֲנֹכִי שׁוֹמֵעַ?" (שמואל א', ט"ו, י"ד).

מי אמר למי?

שמואל הנביא לשאול המלך.

הקשר בין הנביא למלך:

יחסי תוכחה. שמואל הוכיח את שאול על כך שלא השמיד את שלל עמלק כפי שנצטווה. בתגובה לתוכחה, שאול ניסה להצדיק את מעשיו במקום להכיר בטעותו.

"מִדּוּעַ בָּוִיתָ אֶת דְּבַר ה' לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינָיו" (שמואל ב', י"ב, ט').

מי אמר למי?

נתן הנביא לדוד המלך.

הקשר בין הנביא למלך:

יחסי תוכחה. נתן הנביא הטיח ביקורת קשה על דוד בעקבות חטא בת שבע. בתגובה לתוכחה, דוד קיבל את דברי הנביא בכבוד ובחרטה.

"וַיְהִי כְשֶׁמַּעַ הַמֶּלֶךְ אֶת דְּבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר קָרָא עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּבֵית אֵל וַיִּשְׁלַח יָרֵבֶעַם אֶת יָדוֹ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ לֵאמֹר תִּפְשֶׁהוּ וְתִיבֶשׂ יָדוֹ אֲשֶׁר שָׁלַח עָלָיו וְלֹא יָכֹל לְהִשְׁיבָה אֵלָיו" (מלכים א', י"ג, ד').

מי אמר למי?

ירבעם בן נבט מלך ישראל לאנשיו.

הקשר בין הנביא למלך :

זלזול ועימות: ירבעם הגיב לנבואה הקשה באלימות והורה לתפוס את איש האלוקים, במקום להקשיב לו. איש האלוקים גינה את עבודת העגלים שהנהיג ירבעם בבית אל ובדן, והכריז על חורבן עתידי של המזבח. בתגובה לדברי הנביא, ירבעם ציווה על אנשי חילו לתפוס את איש האלוקים שניבא נגד המזבח בבית אל.

"וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵל יְהוֹשֻפֵּט עוֹד אִישׁ אֶחָד לְדָרֵשׁ אֶת ה' מֵאֲתָנוּ וְאֲנִי שְׂנֵאתִיו כִּי לֹא יִתְנַבֵּא עָלַי טוֹב כִּי אִם רָע מִיִּכְיָהוּ בֶן יִמְלָה" (מלכים א', כ"ב, ח').

מי אמר למי?

אחאב מלך ישראל ליהושפט מלך יהודה.

הקשר בין הנביא למלך :

דחיה וחוסר קבלת ביקורת: יהושפט מלך יהודה ביקר אצל אחאב מלך ישראל, והשניים דנו ביציאה לקרב נגד ארם על רמות גלעד. יהושפט ביקש לדעת אם יש נביא לה' שיוכל לדרוש ממנו עצה לפני הקרב.

אחאב ציין שישנו נביא בשם מיכיהו בן ימלה, אך בדבריו הוא הביע שנאה כלפי הנביא מכיוון שמיכיהו ניבא לו נבואות קשות ולא דברי שבח.

"וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻפֵּט הֲאִין פֹּה נָבִיא לַה' וְנִדְרְשָׁה אֶת ה' מֵאֲתָנוּ" (מלכים ב', ג', י"א).

מי אמר למי?

יהושפט מלך יהודה לאחאב מלך ישראל.

הקשר בין הנביא למלך:

הכרה בצורך ויחס של כבוד כלפי ממסד הנבואה: יהושפט ביטא את הכבוד שהוא רוכש כלפי ממסד הנבואה ברצונו להיוועץ בנביא לפני קבלת החלטות חשובות. לפני צאתם לקרב משותף נגד ארם, יהושפט ביקש לוודא שהם פועלים לפי רצון ה' ושאל אם יש נביא שיכול להדריך אותם.

"וַיִּבְרַךְ עַל פָּנָיו וַיֹּאמֶר אֲבִי רֹכֵב יִשְׂרָאֵל וּפְרָשָׁיו" (מלכים ב', י"ג, י"ד).

מי אמר למי?

יואש מלך ישראל לאלישע הנביא.

הקשר בין הנביא למלך:

כבוד והערכה: יואש מביע כבוד עמוק לאלישע. הוא מתאר אותו כ"רֹכֵב יִשְׂרָאֵל וּפְרָשָׁיו", כלומר, אלישע נחשב בעיניו לא רק כנביא, אלא כמי שהנהיג והגן על עם ישראל מבחינה רוחנית, כמו שרכב ופרשים מגינים על העם מבחינה צבאית.

"וַיֹּאמֶר חֲזַקְיָהוּ אֶל יִשְׁעִיהוּ טוֹב דְּבַר ה' אֲשֶׁר דִּבֶּרְתָּ" (מלכים ב', כ', י"ט).

מי אמר למי?

חזקיהו מלך יהודה לישעיהו הנביא.

הקשר בין הנביא למלך:

קבלה: חזקיהו קיבל את נבואת ישעיהו בענווה, לפיה חורבן יגיע על ממלכתו בגלל מעשיו, אך לא בימיו. על אף שהנבואה קשה, חזקיהו הודה על כך שהחורבן יידחה לימי צאצאיו.

"הִתְנַשֵּׁב לָךְ בְּבֵית אֲרָזִים, וְכָל הָעֵיר הָאֵת חֲרָבָהּ" (ירמיהו כ"ב, ט"ו).

מי אמר למי?

ירמיהו הנביא ליהויקים מלך יהודה.

הקשר בין הנביא למלך:

יחסי ביקורת. ירמיהו הוכיח את יהויקים על ראוותנותו וחוסר התחשבותו בעם. יהויקים, בתגובה לתוכחה, דחה את הנבואות.

נסכם בהגדרת היחסים בין מלך ונביא: הפסוקים מדגימים את המורכבות של הקשרים בין מלכים לנביאים בישראל. ראינו יחסים שונים:

- כבוד וקבלה בין הנביא למלך ובין המלך לנביא
- עימות ודחייה של המלך כלפי הנביא
- ביקורת ותוכחה של הנביא כלפי המלך

שאלות לדיון:

- מדוע לדעתכם מלכים מסוימים דחו את דברי הנביאים?
- מה יכול היה לגרום למלך לקבל ביקורת מנביא?
- מהן הדילמות המובנות שעמדו במרכז היחסים בין המלך לנביא?
- איך היחסים בין המלכים לנביאים השפיעו על עם ישראל?
- האם אפשר לזהות תפקידים דומים למלך ולנביא בחברה כיום? מי מייצג בימינו ביקורת מוסרית ומי מנהיג פוליטי?